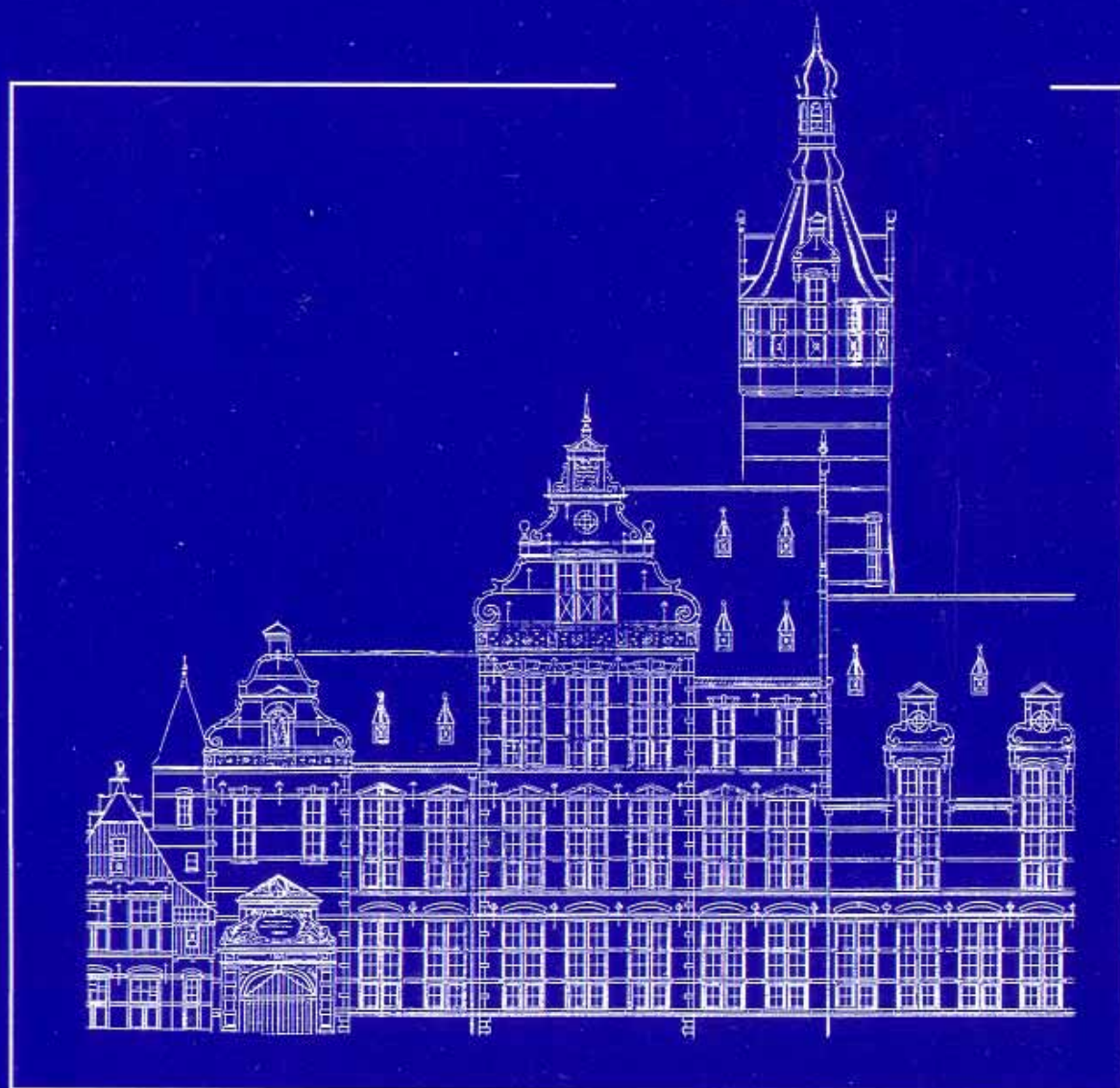

Socialiter

Vrienden van het Gymnasium Haganum

Nummer 12
najaar 2004

Colofon

Socialiter verschijnt 2 maal per jaar en is een uitgave van 'Socialiter', de vereniging van oud-leerlingen van het Gymnasium Haganum.

Redactie/bestuur:

Erik Bierman
Aviva Boissevain
Els van Dijk-Schrijvers
Albert Huizinga
Goof Kloeg
Ruben Overmeer
Barbara van IJzeren

Redactieadres:

Barbara van IJzeren
Brouwersgracht 45
1015 GB Amsterdam
Telefoon 020 - 6223929
e-mail: ijzeren@knoware.nl

Verspreiding:

Oud-docenten, oud-leerlingen, vrienden en donateurs van het Gymnasium Haganum

Advertentie-acquisitie:

De Nieuwe Haagsche
Postbus 704
2501 CS Den Haag
Tarieven op aanvraag

Uitgave:

Uitgeverij De Nieuwe Haagsche

Druk:

Koninklijke De Swart

Correspondenten:

Alexander Münninghoff
Ernst Sittig

Adreswijzigingen:

Erik Bierman
Louis Bouwmeesterstraat 99
2284 XP Rijswijk
Telefoon 070 - 3964253
e-mail: erik.bierman@wanadoo.nl

Financiële bijdragen:

Postbankrekening nr. 6892167
t.n.v. Vereniging Socialiter, Den Haag
IBAN: NL81PSTB0006892167
BIC: PSTBNL 21

In dit nummer:

Voorwoord	3
Van de rector	4
Het Socialiter	5
Tempora mutantur, nos et mutamur in illis...	9
Impressies lustrum	13
Docenten aan het woord	15
Het Gymnasium aan het Westeinde	18
Proefschrift Damsteegt	20
Gevangen gevoelens	23
Zoekplaatje	29
Reacties van lezers	29

Het Gymnasium Haganum en Socialiter zijn ook te vinden op het Internet. Adres: <http://www.haganum.nl>. Via dit adres bereikt u ook de lijst met e-mail-adressen van oud-leerlingen.

Voorwoord

De reünie van 11 september is al weer enige tijd voorbij. Er zijn ruw geschat 750 oud-leerlingen geweest. In dit nummer vindt u een aantal bijdragen over deze dag in ons schoolgebouw. Ongetwijfeld zal een aantal kritische opmerkingen gemaakt worden over het verloop van deze dag. Degenen die wat dichterbij de organisatie zaten, zoals enkele leden van het bestuur van Socialiter, hebben zich vooral gedurende de maanden vóór de reünie afgevraagd of er iets van terecht zou komen. Voor hen is de dag zelf meegevallen uit Groningen' ook toen nog wel enige steken laten vallen. Bij een evaluatie met de schoolleiding, waarvoor ondergetekende ook was uitgenodigd, overheerste de mening "dit was eens maar nooit meer". We zullen zien bij een volgend lustrum (2007 ?; dan bestaat het gebouw 100 jaar). In ieder geval heeft de reünie wel een flink aantal nieuwe namen voor de verzendlijst van ons blad opgeleverd. Het is een zeer tijdrovend werk om alle lijsten (50 maal 55 namen) door te werken en naar aanleiding van uw correspondentie met de RC onze lijsten te verbeteren of aan te vullen. Behalve de 80 geslaagden van het jaar 2004 verwacht ik tussen de 100 en 150 nieuwe namen van oud-leerlingen toe te voegen. Toch zijn er nog steeds namen zonder adressen in ons bestand, totaal zo'n 200. Dat komt gedeeltelijk doordat men adreswijzigingen niet door-

geeft. Je vergeet het makkelijk of je bent niet geïnteresseerd in het blad. Als dat laatste het geval is: **meld het ons** (aan Erik Bierman of aan Barbara van IJzeren, zie colofon). Een oud-leerling die geen belang stelt in het blad maar wel in eventuele reünies komt op een aparte lijst in ons systeem.

De viering van het 100-jarig bestaan van de Bond van Haagse Gymnasiasten is voorbij wanneer u dit nummer ontvangt. De feestweek was van 22 t/m 26 november. Een positieve ontwikkeling is het contact tussen het bestuur van de BvHG en het bestuur van Socialiter. We houden elkaar op de hoogte van evenementen en we wisselen onze publicaties uit. Althans wij sturen onze nummers naar de Bond en we hopen dat zij hun Specs ook naar ons sturen.

Verder zult u in dit nummer o.m. artikelen aantreffen van Leo van Santen, oud-leerling en thans docent Duits, over zijn proefschrift, een overdruk van een krantenartikel

over de heruitgave van het proefschrift van oud-docent Nederlands prof. dr B.C. Damstecgt en een bijdrage van Alfred Teeuwen (e.e. 1966, nee, er is niets mis met uw geheugen, het is een pseudoniem).

Tenslotte nog het volgende. Vrij regelmatig bellen of mailen mij oud-leerlingen die vragen hoeveel ze moeten bijdragen voor het ontvangen van Socialiter en op welk giro-nummer ze het bedrag moeten storten. Wat betreft het laatste: het giro-nummer is 6892167 ten name van Vereniging Socialiter te Den Haag. Hoeveel moet men storten? Men

moet niets, men wordt verzocht een bijdrage te geven. Een richtlijn zou kunnen zijn 15 euro per jaar. Als we daarmee 7000 euro bij elkaar krijgen, kunnen er twee nummers verschijnen. Gelukkig zijn er oud-leerlingen die meer of veel meer dan die 15 euro overmaken, want heel veel mensen betalen niets. Aan het voorjaarsnummer van 2005 wordt weer een acceptgiro toegevoegd. Maar als u nog nooit iets betaald heeft, kunt u ook nu al een girootje uitschrijven. De quaestor, Ruben Overmeer, zal er zeer blij mee zijn.

Erik Bierman, h.t. praeses.

Van de rector

Met enige regelmaat wordt de school bezocht door oud-leerlingen die toevallig in de buurt zijn en van de gelegenheid gebruik maken om herinneringen op te halen en nog iets van de oude sfeer te proeven. Bij een reünie, echter, kan men elkaar ontmoeten en een dag vol herinneringen met elkaar beleven.

De reünie heeft veel oud-leerlingen ertoe aangezet weer eens op zolder in de oude spullen te duiken. Voor velen komt er vroeg of laat een moment waarop men van lang gekoesterde bezittingen afstand kan doen. Oude Specs, panoramafoto's uit de jaren dertig, toen alle leerlingen en leraren nog herkenbaar op één foto konden worden afgebeeld, program-maboekjes van toneelvoorstellingen,

gen, we zijn er u dankbaar voor.

In het najaar van 2003 zijn we met de voorbereidingen van het lustrumjaar begonnen. De reünie was in dat kader de eerste activiteit. Voor de huidige leerlingen volgen er tal van activiteiten die hun hoogtepunt zullen hebben in de lustrumweek van 22 tot 26 november, waarvan o.a. een musical deel zal uitmaken.

Velen, leraren en leerlingen, zijn bij de organisatie hiervan betrokken. Omdat we het onwenselijk vonden nog meer tijd aan de onderwijstaak van de leraren te onttrekken, hebben we besloten de organisatie van de reünie uit te besteden. Daar zijn u en wij niet steeds even enthousiast over geweest.

In praktische zin verliep de reünie uitstekend. De programma's sloten goed op elkaar aan, men wist waar men moest zijn en iedereen nam op de juiste wijze bezit van het gebouw. De tweedeling tussen voor en na examenjaar 1972 bleek geen gelukkige keuze. Iedereen had op eigen wijze de dag moeten kunnen invullen na op basis van voldoende informatie keuzes gemaakt te hebben. De uitbesteding aan een externe organisatie en de communicatie van die organisatie met de reünisten riep soms een gevoel van wezensvreemdheid op. De reünisten stoorde zich soms aan de manier van aanspreken en aanschrijven door de

Reüniecommissie. Ook wij waren niet blij met de redactie van brieven en met teksten op de website van de Reüniecommissie die toch namens de school verzonden werden, echter zonder de nodige controle door de school zelf.

Menigeen vond de prijs hoog en relateerde die aan het eten. Het organiseren van een reünie brengt echter ook heel wat andere kosten met zich mee. Of we een volgende keer weer zullen besluiten de organisatie uit te besteden is voor ons echter nog een vraag.

Tot slot wil ik een woord van dank richten tot het bestuur van Socialiter, dat een onmisbare rol heeft gespeeld in het opstellen van het programma, tot degenen die tastbare herinneringen hebben afgestaan aan de school en tot eenieder die door zijn komst heeft bijgedragen aan het welslagen van deze reünie.

G.P.Th. Kloeg, rector

Het Socialiter

Het is alweer een jaar of zes geleden dat ik, op zoek naar een toepasselijk kado, in een Haags antiquariaat door een bak met oude prenten, tekeningen en aktes bladerde. Je komt er altijd wel wat geks tegen, maar een lichte schok ging door mij heen toen ik op een beduimd stuk papier VIVAT, VIVAT, SOCIETAS las, woorden die in ons geheugen gegrift

staan. Altijd leuk om iets over je oude school te vinden, maar dit was wel heel apart: helemaal met de hand geschreven, in een plechtige krullende letter, met donkerbruine inkt op inmiddels nauwelijks minder donker papier. Iemand had erg zijn best gedaan het Socialiter uit te schrijven. Leuk. Maar wat gek, dat er in gestreept was. In de derde regel

waren de woorden "simus exiles" met een ferme haal doorgestreept, en daarboven was – in het zelfde handschrift – bijgeschreven "vanae erimus". Dát was de tekst zoals ik hem kende.

Toen ik het papier omdraaide werd mij duidelijk, dat dit verbruinde, kapotgevouwen, gescheurde en bevleete stuk papier "het Lied van de Bond van Haagsche Gymnasiasten" was, zoals dat in 1912 geschreven was door L. Spanjaard. Iemand had later bovenaan met potlood toegevoegd: "origineel Socialiter !". En dat moest het wel zijn. Pas later realiseerde ik me dat de tekst op het papier ook een stuk langer was dan het Socialiter dat ik ooit uit het hoofd heb geleerd. Dat waren maar drie coupletten, hier prijkten er vier. Mijn opwinding over deze gevonden schat was er niet minder om. Tien gulden later was ik in het bezit van een gepast kado. Gepast voor een verjaardag van onze Bond. En wat was een mooiere gelegenheid om de Bond haar (volledige) lied weer terug te geven dan haar 100-jarig bestaan, gevierd op 11 september 2004 ?

Het lied is thans enigszins gerestaureerd en zwaar ingelijst (dubbel: voor- en achterkant zijn zichtbaar. Abactis, wil een stevige bout gebruiken bij het ophangen !), opdat het niet opnieuw in vergetelheid rake, maar de komende eeuw(en) de muur van de bondskamer moge sieren. Vivat, Vivat, Societas Gymnasii Hagani !

VIVAT, VIVAT, SOCIETAS

Socialiter concordia nos habet et habebit
Donec crudelis mors omnes amicos nos delebit
Dum umbræ (simus exiles) vanae erimus in
Tartaro inani !
Vivat, Vivat, Societas Gymnasii Hagani !

Poëtae sumus, musici, ridiculi, auctores
Et canimus ex animo puellas et amores
Sed tamen sumus juvenes non rudes at urbani
Vivat, Vivat, Societas Gymnasii Hagani !

Peritus praeses, administrant, scriba studiosus
Egregiè, cum templet raro aliquis bellosus
Socialitem ut perturbet: sunt conatus vani !
Vivat, Vivat, Societas Gymnasii Hagani !

Speramus nos feliciter constare societatem
Per semper omnia tempora ad mundi vastitatem
Et simus semper hilares et alacres et sani !
Vivat, Vivat, Societas Gymnasii Hagani !

Waarom het derde couplet in de vergetelheid is geraakt, of geschrapt (het document lijkt daarop te wijzen; dit derde couplet is daarop met een accolade gemarkeerd) is niet bekend.

Tobias Cohen Jehoram

Naschrift van de redactie:
Wie levert een adequate vertaling in het Nederlands ? Om het niet al te eenvoudig te maken: rijm en metrum dienen gehandhaafd te worden. Reacties gaarne aan de abactis van Socialiter.

Lunch in de tuin.

Geanimeerde gesprekken.

Een wel zéér jonge reünist...

... en de seniores.

Tempora mutantur, nos et mutamur in illis...

Op een avond veertig jaar geleden zaten mijn moeder, mijn twee zusjes en ik gespannen te wachten op een bezoeker. Mijn moeder had van mij opdracht gekregen om tijdens dat bezoek haar voet op een lelijke plek in de vloerbedekking te houden: want stel je voor dat zoiets in mijn nadeel zou werken!

De bezoeker was Sjoerd Bakker, praeses van de BvHG, die mijn ouders kwam vragen of hij me voor de BvHG verkiesbaar mocht stellen als bestuurskandidaat. Als quaeatrix II nog wel!

Sjoerd Bakker

Sjoerd heeft destijds niet geweten dat hij in die tijd zo'n aanzien genoot bij een derdeklassertje en haar achterban, maar hij vertelde me op de reünie wel, dat hij zich heel goed herinnerde de hele stad door naar de Vruchtenbuurt gefietst te zijn. Ik denk dat het misschien ook wel het laatste jaar is geweest dat bestuurs-

leden en ouders nog zo'n ontzag genoten, want toen wij een jaar later zelf weer nieuwe kandidaten zochten, is er bij mijn weten niemand thuis op bezoek gegaan om toestemming te vragen voor de kandidatuur: of vergis ik me? De bestuursperiode was een leuke tijd: je voelde je ook best een beetje belangrijk, mocht bijvoorbeeld tijdens de les de kerstboom in de hal optuigen. Het organiseren van schoolfeesten en het daarvoor op jacht gaan naar bands (voor het eerste waren dat beatgroepen!) was een van de hoogtepunten, evenals het organiseren en leiden van het Bondskamp. En voor mij was het de tijd waarin ik vriendschappen voor het leven heb gesloten, zoals met Eileen uit de vierde, die abactis was, en Inge, onze abactis II. Inge en ik zaten ook naast elkaar in de klas en zij had in de winter een thermosfles koffie bij zich; heel bijzonder was dat.

Dit voorval dateert van 'slechts' veertig jaar geleden, maar de geschiedenis van de Bond van Haags(ch)e Gymnasiasten gaat verder terug. Honderd jaar geleden werd de Bond opgericht en dat vieren we dit jaar. Wij, oud-leerlingen, hebben het een en ander al op 11 september gevierd, de school doet dat op de oprichtingsdatum, 8 oktober (mijn verjaardag). Wat je in een jaar als dit dan opvalt, is hoeveel honderdjarigen er in 2004 in Den Haag zijn! Een greep:

- Het Vredespaleis opende honderd jaar geleden de deuren; er was een tentoonstelling in het Museum Mesdag, van waaruit je het Vredespaleis trouwens kunt zien liggen. Dr. Arthur Eyffinger schreef een boek over de geschiedenis van het Vredespaleis, dat te koop is bij Jongbloed Juridische Boekhandel.
- De Scheveningse Haven bestaat honderd jaar.
- Het Museum voor het Onderwijs kreeg gestalte: pas in 1905 kreeg het initiatief koninklijke toestemming, maar zelf ziet men 1904 als geboortedatum. Aanvankelijk op de Nieuwe Markt (nu Wijnhaven) gevestigd, verhuisde het in 1928 naar de overbekende locatie Hemsterhuisstraat, waar het 'Schoolmuseum' grote faam verwierf en velen van ons zullen zich deze plek nog herinneren. Zelfs onze kinderen hebben daar nog heerlijk rondgebajerd. In 1986 verhuisde het Museum en kreeg het zijn huidige plek en de nieuwe naam: Museon. Een zeer eigentijds pedagogisch centrum voor jongeren.
- Ook ons Haagse Residentie Orkest noemt zich dit jaar honderdjarige: het eerste officiële concert werd in 1904 gegeven.
- Tenslotte noem ik de Koninklijke Schouwburg, een instituut waar menig (oud) Haganiast als bezoeker of (amateur)acteur zijn schreden heeft gezet: (wij

mogen ook beroepsacteurs onder onze oud-leerlingen rekenen.) De Koninklijke Schouwburg, "de Stradivarius onder de schouwburgen", telt trouwens geen honderd, maar tweehonderd lentes, een prestatie van jewelste! Onder redactie van drs. Paul Korenhof is een schitterend boekwerk uitgegeven bij Walburg Pers. Het heet "De Koninklijke Schouwburg (1804-2004)" en heeft de veelzeggende ondertitel "Een kleine Haagse Cultuurgeschiedenis" meegekregen. En uiteraard vier(d)en al de bovengenoemde (twee)honderdjarigen ook een feestje.

Wat opvalt bij al deze instituten, is dat ze met hun tijd zijn meegegaan en daar ligt hun kracht: zonder meegegaan met de tijd word je geen (twee)honderd jaar. Tempora mutantur, nos et mutamur in illis... Dat geldt ook zeker voor een jongereninstituut zoals onze BvHG: na een tijdje een nogal kwijnend bestaan geleid te hebben (net als Socialiter trouwens), is de tijdgeest kennelijk weer rijp voor het vinden van een nieuw elan. De h.t. bestuursleden van de BvHG hebben zich ook erg ingespannen er voor de oud-leerlingen en oud-bestuursleden een gedenkwaardige mijlpaal van te maken: bedankt daarvoor en voor het cadeau dat oud-bestuursleden van hen hebben gekregen! Ze zijn nog niet klaar, trouwens, zie ook elders in dit blad.

Herinneringen ophalen.

Catering met muziek.

Michiel met paranimfen.

De Socialitertafel met oud-docente Leontien Tels-de Jong en quaestor Ruben.

Wij, oud-leerlingen verenigd in Socialiter, feliciteren de Bond dan ook van harte en wensen hem een prachtig heden en prima toekomst

toe en hopen op een goed contact tussen onze twee verenigingen!

Els

Impressies van "hét lustrum"

Hoewel de datum 11 september weinig positieve associaties wekt, ga ik die dag 's morgens opgewekt naar de reünie toe. De organisatie is kennelijk uitbesteed aan een extern, commercieel bedrijf, dat zich "De Reüniecommissie" noemt. In alle uitingen vooraf, per post en per e-mail, soms tegenstrijdig en veelal doorspekt met taalfouten, gaat dit bedrijf volledig voorbij aan de aanleiding voor de reünie, 100 jaar BvHG en 610 jaar Gymnasium.

Zoals bij verschillende gelegenheden in het verleden, is het parkeren goed geregeld. In tegenstelling tot wat "De Reüniecommissie" heeft gemaïld, is er volop parkeerruimte rondom het gebouw dat ik gemakshalve "Aramco" blijf noemen.

Iemand bij de organisatie had verzonnen dat "oudjes" (vanaf een jaar of 50) 's middags om vier uur maar hun slaapje moesten gaan doen. Gelukkig zijn de organisatoren tijdig op andere gedachten gebracht, maar een en ander leidt op de dag zelf wel tot onoverzichtelijke situaties bij de registratie. Te meer omdat de organisatoren blijkbaar van sommige reünisten meer dan eens € 26.50 hebben geïncasseerd...

De registratie vindt plaats in het tekenlokaal, voor mij nog steeds synoniem met grote vellen papier en (voor mij) nauwelijks zichtbare beelden uit een uiterst lichtzwakke episcoop. Ik zit meteen weer in de sfeer van 45 jaar geleden!

Met een bekertje thee in de hand praat ik in de hal even bij met de eerste oude bekenden van vandaag. Er zullen er nog veel volgen.

Roefie Hueting

Socialiter heeft een stand waar de eerder verschenen exemplaren van het gelijknamige blad te verkrijgen zijn. Witte vlekken in de verzendlijst worden opgevuld. Ook zijn er in de hal tegen betaling van plastic muntjes eveneens plastic bekertjes met fris, bier en wijn te koop. Qua prijsstelling kan men zich meten

met de échte horeca !

In de loop van de middag lopen er volgens zeggen 750 mensen in het gebouw rond, meer dan het huidige aantal leerlingen, met wie de school overvol is. Gelukkig werkt het weer mee en kan men zich ook buiten be-geven.

In het scheikundelokaal zien we Paul Verhoeven's film "Feest !" uit 1963. Vrijwel de hele school heeft toen bij de opnamen gefigureerd. Ik herinner me dat we minstens een week lang elke middag "Bal in de Hal" hadden. Om het daglicht buiten te houden, waren de ramen ge-bleindeerd. O, o, o, wat waren we al-lemaal brave kindertjes met al die keurige blazertjes.

Leo van Santen, eindexamen1982, in 1994 initiatiefnemer voor het re-activeren van Socialiter, geeft een les Duits voor belangstellenden. Hij laat ons, zijn leerlingen, in het Duits (!) de parallellen ontdekken tussen het werk van Brecht en Goethe. Volgens Leo is deze les re-presentatief voor de lessen aan zijn échte leerlingen. Zijn de lessen nu boeiender ? Is mijn belangstelling ver-anderd ? Of zit 't hem in het verschil tussen een blauw en een bruin pak ? Ik blijf in elk geval klaarwakker !

Verspreid over de dag worden er nog diverse evenementen aan de reünisten geboden, zoals een optre-den van Roefie Hueting (zonder Down Town Jazz Band), een

Bondsvergadering en 's avonds een disco-feest.

Maar het leukste blijft het praten met mensen, met wie ik een verle-den deel. Met sommigen heb ik door de decennia heen contact ge-houden, anderen zie ik vandaag voor het eerst in 36 jaar !

Ondanks de ronduit slechte organi-satie (de lunch is ook al niet op het juiste moment beschikbaar, de foto-graaf stuurt een onderbelichte foto thuis, de andere, eveneens vooruit betaalde, foto wordt pas na een ver-zoek per e-mail alsnog toegezonden), maken die gesprekken met mijn generatiegenoten (dat zijn er véél, want ik heb het Haganum goed op me laten inwerken) veel, zo niet alles, goed. Mensen blijven belang-rijker dan organisaties ! Ik rijd der-halve toch met een positieve na-

Leo van Santen

smaak terug naar België. Ik hoop bij een volgende reünie als het even kan weer van de partij te zijn.

Ernst Sittig

Docenten aan het woord. . . .

De docenten aan het Gymnasium Haganum nu: wie zijn het ? Wat doen ze ? Is het onderwijs van nu nog even voortref-felijk als 'toen' ?

Aan het woord in dit nummer de heer Leo van Santen, oud-leerling van het Haganum en docent Duits aan deze school sinds 1990.

Als leerling aan het openbare stede-lijke Gymnasium Haganum ben ik eind jaren zeventig in de Duitse les-sen van mevrouw Ter Schegget, waarschijnlijk wegens de saaiheid van de periode, niet in de literatuur van de zeventiende eeuw ingewijd. Als leraar Duits aan dezelfde school sinds 1990 begin ik mijn literatuur-onderwijs, in navolging van haar, steevast met Lessings *Nathan der Weise* uit de Verlichting en sla ik de zogenaamde barokliteratuur over. Maar ook in dit opzicht hebben de ontzuiling en de millenniumwisse-ling de wereld op haar kop gezet: uitgerekend van mijn hand ver-schijnt binnenkort, nog wel voor een katholieke universiteit, het proef-schrift *Das Dorf als literarischer Kosmos* over leven, werk en litera-tuurprogramma van Aegidius Henning, een calvinistische Duitse dorpsdominee en auteur uit de ze-ventiende eeuw. Omdat de saaiheid

van de Duitse barokliteratuur helaas is gebleven en de rest van deze tekst op verzoek van de redactie over Henning gaat, raad ik de lezer nu aan om naar het volgende artikel te zappen. Wie toch verder leest, zal steeds beter begrijpen waarom er bij Paagman nog geen intekenlijsten voor mijn boek liggen.

Het proefschrift is een sociaal-histo-rische casestudie naar een verschij-ningsvorm van de Duitse baroklite-ratuur die wel degelijk deel uit-maakt van de toenmalige "republi-ca litteraria" met haar stedelijke ba-sis, maar, in tegenstelling tot veel van de zeventiende-eeuwse litera-tuur, in een dorp is ontstaan. Dat de sociale context van de dorpsdomi-nee een andere was dan die van zijn collega in de stad, laten teksten van tijdgenoten en van Henning zelf zien. De lutherse theoloog Lucas Osiander stelt in zijn *Bawren Postilla* (1597) dat een dominee in een dorp duidelijker en eenvoudiger dan in de stad moet preken.¹ Hen-ning beschouwt in zijn onder het pseudoniem "Florentinus Wahr-mund" verschenen boerensatire *Nagelneue Bauren Anatomia* (1674) de duidelijke en eenvoudige preek van de dorpsdominee zelfs als een grote-re prestatie dan die van de predikant in de stad:

Viel schwerer ists ein Dorff-Pfarrer/ als Statt-Prediger zu

1 Lucas Osiander: *Bawren Postilla*. Tübingen 1598, blz. 1-2.

sey. Jenen muß ich predigen/ daß sie mich verstehen/ und überzeuget werden: Diesen ist leicht zu predigen/ denn sie wissen es oft eben so wol/ als die Prediger/ was sie thun und lassen sollen. Weil die Stattleute spitzfindig/ tractiren ihre geistliche Herren subtilia: Weil die Dorffleute einfältig/ predigen ihre Pfarrer prosicua & utilia.²

De lutherse theoloog Arnold Mengerling constateert in zijn *Scrutinium Conscientiae Catecheticum* (1651) dat een dorpsdominee vergeleken met een voorganger in de stad ten onrechte doorgaans als tweederangs wordt bestempeld.³ Henning bekritiseert in zijn quodlibetanebundel *Mischmasch* (1665) dat aan de dorpspredikant, ook al houdt hij een preek van niveau, in de stad altijd zijn minderwaardige dorpsachtergrond kleeft:

Posito; du hieltest eine Städtische und stattliche Predigt/ daß es S. Aristoteles der selige Mann/ und M. Cicero der grosse Held/ nicht besser könnten/ jedoch/ weil du vom Lande/ so heisset/ Herr Johann von Einfaltshausen der gute Mann/ hat geprediget. Hoc est semel verum. Wir arme Dorffpriester seynd schon halbe Martyrer/ wann wir in die Stadt zu predigen kommen [...]⁴

² Aegidius Henning: *Nagelneue Bauren Anatomia*. S.1. 1674, blz. 33.

³ Arnold Mengerling: *Scrutinium Conscientiae Catecheticum*. Altenburg 1651, blz. 425.

⁴ Henning: *Mischmasch*. Frankfurt 1665, blz. X8v.

⁵ Ibid., blz. 42-43.

Hennings uitspraken over zijn literaire activiteiten maken duidelijk dat hij zich als dorpsdominee bewust was van zijn aparte en inferieure positie in het stedelijke literaire bedrijf. In *Mischmasch* zet hij zich in voor de gelijkwaardigheid van uit een dorp afkomstige literatuur. Bij de beoordeling van een boek zou alleen de inhoud moeten tellen:

Das ist eben der gemeinen Welt Irrthumb einer/ das wir hoch/ was von hohen/ und geringfügig/ was von geringen herkömmet/ schätzen. Was ligt mir dran/ wer das Buch schreibet/ er sey in einer Stadt/ oder auff einem Dorffe! wann nur der da schreibet/ etwas/ das sich lesen lässet/ schreibet.⁵

Het eerste deel van mijn dissertatie gaat behalve over de stedelijke voedingsbodem voor Hennings literatuur, te weten zijn burgerlijke afkomst en universitaire opleiding, vooral over zijn leven als dominee en auteur in enkele dorpen ten noorden van Hanau. Uit archiefstukken blijkt dat er vaak spanningen waren tussen Henning, die van de kerkelijke autoriteiten een sociale disciplinerende in de na de Dertigjarige Oorlog losgeslagen dorpen moest bewerkstelligen, en de boerenbevolking. Op 31 januari 1672 schrijft

Henning aan het consistorie in Hanau dat hij bij de goddeloze boeren zeer lijdt. Hij zou liever dood zijn dan nog langer te worden veracht door de schoolmeester, de ouderlingen en de rest van de gemeente.⁶ In de *Bauren Anatomia* thematiseert hij vervolgens de botsing van een dorpsdominee met de dorpelingen. Het zou onmogelijk zijn om een boerengemeente met Gods woord te temmen, wanneer de boeren eenmaal een verbond tegen de predikant hebben gesloten:

Ich habe nun eine zeitlang mein Brod unter den Bauren gesucht/ daher ich sie auß- und innwendig kenne: Wer mir aber sagte/ daß er die Bauren mit Gottes Wort zahm machen könnte/ wolte ich ins Angesicht lügen heissen. Vera refero. Wann eine Bauren-Gemeinde einen Bund gemacht/ so weichen sie nicht davon/ und solten sie gleich miteinander die Hälse brechen.⁷

Henning stond hier aan het begin van een literaire traditie, die tot in de achttiende eeuw zou reiken: niet alleen zijn er van de *Bauren Anatomia* verscheidene nieuwe oplagen verschenen, maar ook auteurs als "Urban Dorffgast" (pseud.) in de *Curiöse Bauer-Historien*⁸ (1709) en

de Hirschfeldse dominee Christoff Richter in de *Evangelische Bauer-Postilla*⁹ (1722) refereren aan het werk en beschrijven eveneens de problematische omgang van de dominee met de boeren.

Het tweede deel van mijn onderzoek is een analyse van Hennings werken wat betreft genre en motieven. In het derde deel wordt er aan de hand van de literaire verbanden aangetoond dat het programma van Hennings in een dorpscontext staande literatuur toch deel uitmaakt van de "respublica litteraria" en niet simpelweg kan worden afgedaan als dat van boerenliteratuur. Daartoe wordt vooral zijn relatie tot auteurs van de zogenaamde lutherse reformorthodoxie en in het bijzonder tot het werk van de Hamburgse hoogleeraar in de retorica en satiricus Johann Balthasar Schupp onderzocht. Naar hem verwijst Henning namelijk het meest en in zijn standensatire *Gepriesener Büchermacher* (1666), het eerste Duitse werk met het literaire bedrijf als thema, noemt hij zich nadrukkelijk een navolger van Schupp.¹⁰ Ook betitelt hij hier diens werken en die van zichzelf als "politische Straffschriften", d.w.z. satiren. Anders dan "geistliche Straffschriften", die de wereld ter belering een onvervalste spiegel voorhouden, presenteren sa-

⁶ Hessisches Staatsarchiv Marburg: bestand 83 (Hanauer Konsistorium), nummer: 4925 (Acta die Schuel zue Eichen betr. 1612-1740).

⁷ Henning: *Bauren Anatomia*, blz. 14.

⁸ Urban Dorffgast: *Curiöse Bauer-Historien*, S.1. 1709, blz. 7.

⁹ Christoff Richter: *Evangelische Bauer-Postilla*. Leipzig 1722, blz. 9.

¹⁰ Henning: *Gepriesener Büchermacher*, Frankfurt 1666, blz. X7r.

tiren de morele les in het narrenperspectief, waardoor deze eerder door de lezer wordt geapprecieerd.¹¹ In plaats van de wereldvreemde, pedante academische cultuur van de humanisten uit de zestiende eeuw (resten hiervan zoals het te pas en te onpas debiteren van Latijnse citaten waren tot voor kort ook nog op onze school waarneembaar, het gymnasium is immers een humanistische uitvinding) propageerde Schupp een realistische en praktische oriëntering (in onze tijd spreekt men van basisvorming en studiehuis). In dit kader stelt Henning in *Mischmasch* dat ervaring beter is dan ijdele wetenschap.¹² Maar in tegenstelling tot Schupp, de reeds maatschappelijk geslaagde hoogleraar uit de stad, kon dorpsdominee Henning de aca-

demische cultuur niet volledig afwijzen. Hij had namelijk de status van academicus nodig om het dorp te kunnen verlaten en in de stad carrière te maken. Onder andere om die reden, zo is in *Mischmasch* te lezen, is hij juist begonnen met schrijven.¹³ Van Schupps wens om als dorpsdominee de academische "vanitas" vaarwel te zeggen en onder eenvoudige omstandigheden God te dienen,¹⁴ begrijpt Henning, die werkelijk de praktijk had leren kennen, in de Bauren Anatomia niets: Schupp noemt zich weliswaar een realist, maar heeft blijkbaar nooit ervaring met boeren opgedaan.¹⁵ Zo, heb ik gelijk gehad? Ja dus, maar het is niet zo dat ik niet van tevoren heb gewaarschuwd...

¹¹ Ibid., blz. 54-61.

¹² Henning: *Mischmasch*, blz. 263.

¹³ Ibid., bl. [X8r]-[X8v].

¹⁴ Johann Balthasar Schupp: *Von der Einbildung*. In: *Lehrreiche Schriften II*. Frankfurt 1677, blz. 492-531. Hier: blz. 531.

¹⁵ Henning: *Bauren Anatomia*, blz. 6.

Het Gymnasium aan het Westeinde

Toen de BvHG werd opgericht, zat het Haagse Gymnasium nog in een gebouw aan het Westeinde: in 1907 werd het huidige gebouw betrokken.

In 1999 kreeg de redactie van *Socialiter* een brief uit Zuid-Afrika van Jan Wolterbeek jr. met een boeiend relaas over de gymnasiumtijd van zijn vader, Jan Wolterbeek sr. Deze laatste had het Gymnasium

bezoekt toen dat nog aan het Westeinde gevestigd was. Dit verhaal is opgenomen in *Socialiter* no. 2. De foto doet u misschien naar het bovengenoemde stukje grijpen. Jan Wolterbeek jr. was in Den Haag voor de reënie en kwam ons ook thuis opzoeken. Hij had nog meer herinneringen van zichzelf en zijn vader: zo vertelde hij dat de muren van de lokalen van het gebouw aan

het Westeinde uit dunne planken bestonden, waar je tijdens proefwerken (als je achteraan zat) de opgaven opgerold door de kwasten aan de parallelklas kon doorgeven. De foto die hier staat afgedrukt, bevindt zich in het gemeentearchief, maar staat ook in het boekje "s Gravenhage in oude ansichten, deel I" (samengesteld door Johan Schwenecke, uitgegeven in 1967

door de Europese Bibliotheek, Zaltbommel), dat Jan Wolterbeek beschikbaar stelt aan het Haganum. Het is zijn bedoeling dat het een plaats krijgt op het boekenrek in het documentatiecentrum, zodat ook de leerlingen van nu kunnen zien hoe het vorige gebouw eruit zag. Een leuk idee!

Els

Het Westeinde, gezien naar de Riviervismarkt, links de Vleerstraat, rechts de Assendelftstraat. Het grote huis met het stoepje van enkele treden, op de hoek van de Vleerstraat is het woonhuis geweest van mr Hieronymus van Alphen (1746-1803), in 1827 werd er de Koninklijke Muziekschool gevestigd en later deed het dienst als Stedelijk Gymnasium.

Proefschrift na 60 jaar herdrukt

Bijna 60 jaar na de eerste druk is er van de historische atlas van prof. B.C. Damsteegt een tweede oplage uitgekomen. De eerste exemplaren waren letterlijk stukgelezen.

(Dit artikel van de hand van Cor van Santen is overgenomen uit het Algemeen Dagblad van 31-3-2001. Prof. Damsteegt is inmiddels op 26-10-2003 overleden.)

In het wereldje van de kenners en liefhebbers van de Europese zee-geschiedenis van de 16de en 17de eeuw is de atlas van dr B.C. Damsteegt een begrip. Al jaren is zijn in 1942 gepubliceerde proefschrift 'Nieuwe Spiegel der Zeevaart' uitverkocht. Antiquarisch is het met veel geluk voor 200 gulden te koop. Dankzij de Koninklijke Academie van Wetenschappen in Amsterdam is aan die schaarste een eind gekomen. De Academie liet zich door prof. Jaap Bruijn, hoogleraar maritieme geschiedenis aan de Universiteit van Leiden overtuigen dat dit werk moest worden bijgedrukt. De 30 kaarten van Europese kusten van Spitsbergen tot de Azoren met uitleg over de namen die toen werden gebruikt, zijn nog steeds uniek. Damsteegt die in 1980 de universiteit verliet vanwege zijn pensioen kon weer aan het werk. Bijna twee jaar is hij bezig geweest met de heruitgave van zijn standaardwerk. Een gezond stukje beroepstrots is hem

niet vreemd. " Het uitbrengen van een tweede druk (400 stuks) door een ander was mijn eer te na", aldus de hoogleraar in zijn studeerkamer in een stille Leidse straat.

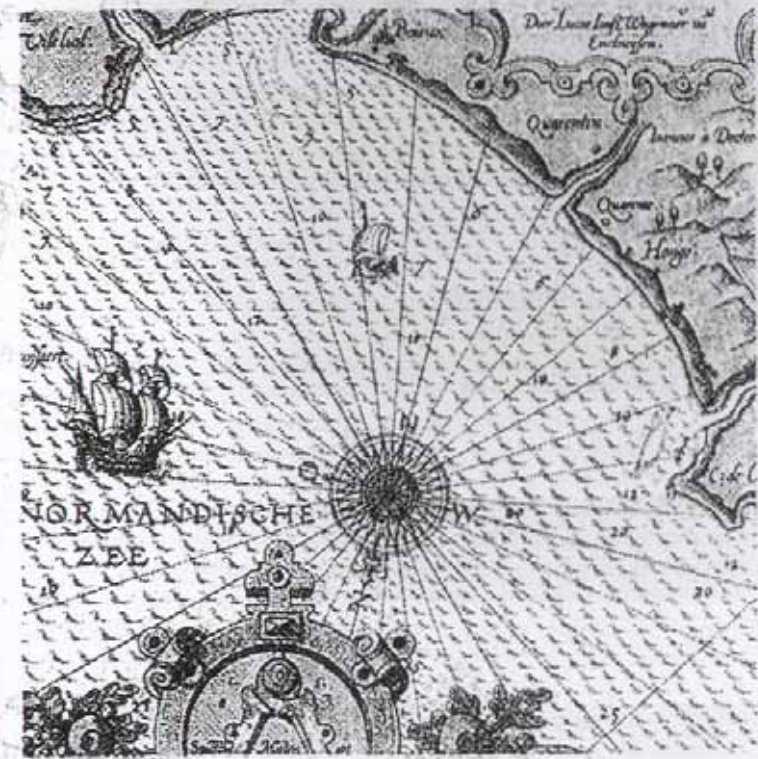
Dat de klus hem toch nog ruim twee jaar zou kosten, realiseerde hij zich niet maar hij is trots op de uitgave die nu zijn keurig opgeruimde bureau siert.

Het leuke aan Damsteegt is dat hij in de jaren '30 toen hij van een karige beurs Nederlands studeerde aan de Leidse universiteit 'helemaal geen' wetenschappelijke ambities koesterde. Zijn vader was hoofd van een lagere school in Rotterdam-Zuid. Zelf wilde hij leraar worden in het voortgezet onderwijs. Om de studie te betalen moest vader privélessen geven. De beurs was destijds net zo hoog als het jaarlijkse collegegeld, 300 gulden.

Als bijvak koos Damsteegt voor geschiedenis. Via zijn hoogleraar prof. Kloeke kwam hij in contact met bijzonder hoogleraar Warnsinck, een oud-zeeofficier. Die vroeg Kloeke of hij iemand wist die duidelijkheid kon scheppen in de namen die op oude zeekaarten en in de gidsen voor stuurlieden stonden. Menig onderzoeker raakte het spoor bijster in de wisselende benamingen. Dat Rusland destijds 'Russenlandt' heette en Katwijk 'Catwyck' is geen probleem. Maar dat de Normandische kustplaat Étretat toen als 'Struyszaert' op Nederlandse zee-

B.C. Damsteegt

Nieuwe spiegel der zeevaart

Beknopte historische atlas van de Europese kusten met de oude Nederlandse namen

De omslag van de heruitgave van de atlas van Damsteegt.

kaarten stond, leverde al een flinke puzzel op.

Zo begon Damsteegt aan zijn eerste grote bronnenonderzoek. De eerste resultaten verschenen al in 1937 in

een wetenschappelijk tijdschrift. Cees Damsteegt werd aangemoedigd door te gaan en een proefschrift te schrijven. Zin had de Rotterdammer daar wel in. Tijd bleek wel een handicap, want na de gewone studie ging het werk voor. Hij kreeg een baan, trouwde en werkte in de vrije uren aan het proefschrift. Intussen was de Tweede Wereldoorlog uitgebroken en ging Warnsinck Damsteegt opjagen omdat er papierschaarste dreigde. De Duitsers roofden vanaf 1942 alle vooroorlogse papiervoorraden. Op de valreep voltooide Damsteegt zijn studie en promoveerde medio '42 in Utrecht (de Leidse universiteit was al dicht) waar Warnsinck ook doceerde. Diens collega Kloeke was intussen ondergedoken.

Damsteegt zette zijn leraarscarrière na de oorlog voort aan het Stedelijk Gymnasium in Den Haag. In de jaren '60 werd hij wetenschappelijk medewerker in Leiden, later lector en uiteindelijk hoogleraar Nederlandse taalkunde. Stomverbaasd hoorde hij, eenmaal terug in Leiden, van collega's dat zijn atlas uit 1942 'stukgelezen' in de leeszaal van de universiteitsbibliotheek stond. Toen prof. Bruijn hem opbelde of hij niet nog wat exemplaren van zijn atlas op zolder had liggen, moest Damsteegt 'nee' verkopen. Dat was voor Bruijn het sein om de lobby bij de Academie voor Wetenschappen te starten. Bijna 60 jaar na de eerste druk leverde dat uiteindelijk een tweede editie op.

De kwieke Damsteegt heeft het met veel plezier gedaan. 'Het gekke is dat ik door dit onderwerp in de jaren '30 ben gegrepen en toen ik er zo veel jaren later weer mee verder ging, fascineerde het mij opnieuw.' Zouden de genen van de 'op Rotterdam-Zuid' geboren en getogen schoolmeesterszoon een rol hebben gespeeld? Hij weet nog wel dat hij destijds enthousiast oude atlassen bestudeerde in Maritiem Museum Prins Hendrik aan de Willemskade: 'Daar was ik op een bepaald moment kind aan huis met een eigen kamer.'

De liefhebbers van atlassen hebben weer een alibi om naar de boekhandel te gaan. Het werk van Damsteegt past in een cartografische traditie waarmee Nederland in de 16de en 17de eeuw wereldfaam genoot. De Nieuwe Spiegel van Damsteegt borduurt voort op de in 1584 uitgekomen Spieghele der Zeevaert van de Amsterdamse drukker Lucas Jansz. Wagenaer. Die uitgave zullen slechts weinigen nog op de plank hebben liggen.

B.C. Damsteegt, Nieuwe Spiegel der Zeevaart, Beknopte atlas van de Europese kusten met de oude Nederlandse namen. Uitgave Editie KNAW. ISBN 90 6984 3021. Prijs 125 gulden.

GEVANGEN GEVOELEN

Ervóór

De lerares Nederlands is jong, knap, streng, bezeten en intrigerend. 'Kunst is amusement' is een geliefkoosde stelling van haar, maar tegelijk weet ze veel over te brengen van het eigene van literatuur. Er moeten boekbesprekingen worden gehouden en de lerares vraagt gegadigden. Als eerste meldt zich Marjolein; ze gaat 'Terug tot Ina Damman' van Vestdijk bespreken. Het zegt me niets. Ik kies 'Het zwevende schaaakbord' van Couperus; mijn vader vindt dat een heel mooi boek. Opvallend is het dat Marjolein, in het dagelijkse schoolleven een verlegen meisje, zich zo direct manifesteert. Marjolein kwam dit jaar bij mij in de klas. Ze is vrij lang, met een hoog voorhoofd, bruine halflange haren en blauwachtige ogen waarin ook bruin zit. Haar kleren zijn niet gemiddeld: zelfgemaakt of gewoon wat minder vlot? Ze beweegt zich nogal bruusk en onhandig, maar met een opvallende mengeling van ingetogenheid en sierlijkheid, houdt zich op de achtergrond, spreekt zacht en nogal raffelig, met een hoge stem die een beetje hees maar toch helder klinkt; soms lijkt het spreken op fluisteren, ook bij beurten in de klas. Ik weet niet precies wat ik van haar moet denken. Ze lijkt niet direct een kandidaat voor mijn galerij van idolen; de meisjes die ik op afstand bewonder.

De eerste boekbespreking is van Marjolein. Ze ziet er nogal op haar gemak uit. Misschien zijn sommige mensen meer op hun gemak als ze iets officieels moeten doen. Ook is ze heel serieus, maar tegelijk merk je dat het haar plezier doet haar relaas te houden. Ze spreekt soms over dingen waarvan ik nog nooit heb gehoord. Het verhaal van een schooljongen die verliefd wordt op een schoolmeisje is begrijpelijk en spannend, maar ik hoor ook iets over platonische liefde, verliefdheid op een idee in plaats van op een meisje, de liefde die pas volmaakt is als de geliefde er niet is, en vier soorten vrouwen in het leven van een opgroeiende jongen. Waar haalt Marjolein dit allemaal vandaan? De lerares is heel tevreden.

Een tijdje later is het mijn beurt. Ik graw, eerlijk gezegd, van 'Het zwevende schaaakbord', een boek vol met langdradige middeleeuwse legenden, maar ik worstel me erdoorheen en vertel de inhoud na. De lerares vindt het nog aardig ook. Ik vertel dat natuurlijk aan mijn ouders. Het voelt goed, successen te kunnen melden, en ik moet toch ook mijn vader laten weten waartoe zijn boek in mijn handen heeft kunnen leiden.

Mijn vader is 66 jaar en werkt niet meer. Hij is niet gezond, na een zwaar leven, waarin hij trouwde, twee dochters kreeg, en vervolgens met mijn moeder ging samenwonen zonder haar te kunnen trouwen. Er kwam een kind. Dat was ik: een onechte zoon. Wat kost het niet om constant de echtheid en de puurheid van zo'n constellatie te willen bewijzen? Ik besef dat nog niet. Ik ben zestien jaar. Ik weet niet hoe dit mijn vader heeft getekend, laat staan dat ik besef wat het met mij heeft gedaan.

Enkele leerlingen zijn zojuist teruggekeerd van een bezoek bij een oudere lerares aan huis, in een andere stad. Bij het station in onze eigen woonplaats is het al donker: er staat een flinke wind. Eerder, bij de bushalte in de andere stad, heb ik met Marjolein

gepraat. Ik kon met haar praten ! Geeft dat mij de kracht om Marjolein te vragen of ik haar achterop mijn fiets thuis zal brengen ? Ik weet het niet, maar ik vraag het; misschien komt het ook wel doordat ze aarzelt hoe ze naar huis zal gaan. Het past in elkaar. Ik kan het bijna niet volgen: ik Alfred Teeuwen, eenzame zonderling, zestien jaar oud, zal een meisje naar huis brengen. Ze springt achterop en houdt zich vast aan mijn middel, heel natuurlijk. Dat had ik niet verwacht: als ik zelf bij iemand achterop zit, vermijd ik ieder contact en klem mij vast aan de bagagedrager. Ik ben niet bang: het vasthouden hoort bij het fietsen en het voelt aangenaam dichtbij.

Eerst langs de donkere muur van het hoge spoor. Ze is zwaar, maar ik ben het die haar rijdt. Ik voel de frisse lucht en trap stevig tegen de wind in, ik doe het helemaal voor haar, soms toch even bang om te vallen, maar ik weet dat ik kan fietsen met iemand achterop, en er zit nu een meisje bij mij achterop, en de weg naar huis is heerlijk lang. Het gesprek gaat in flarden. Iets over strengheid van scholen. Bij ons moeten de jongens in de pauze naar buiten, de binnenplaats op; alleen bij regen staat er op het bord 'jongens binnen'.

'Je mag bij ons ook niet met zo'n knalging op school komen,' zegt ze. Het klinkt truttig, maar ook lief.

Ik noem wat namen.

'Waar ken je al die mensen dan van ?' zegt ze. Ik voel me gelukkig; het lijkt wel of ik word bewonderd om iets waarvoor ik in het gewone leven zo bang ben: omgang met mensen. Ik fiets door de stad, in westelijke richting, gedeeltelijk een gewone route voor mijzelf van school naar huis. In haar straat zet ik haar af. Donkere huizen, voortuintjes. Het is voorbij. Ik rijd naar het huis tegenover het bos, waar ik woon.

Ik heb haar niet laten merken hoe gelukkig dit mij maakte en dat ik wéér zoiets wil.

En er is weer een uitstapje onder auspiciën van de oudere lerares: een bezienswaardigheid in Amsterdam. Ik heb altijd veel van het station gehouden waar de treinen naar Amsterdam vertrekken. Marjolein komt, de anderen komen niet. We zitten naast elkaar op de bruine houten bank en praten. Ik kan het alweer niet geloven. Er is minder spanning dan ik had verwacht, hoewel we ook niet helemaal op ons gemak zijn. De vorige keer is ook maanden geleden.

Het samen reizen naar Amsterdam, het samen zoeken van de goede tram. Met z'n tweeën betreden we het gebouw dat ons doel is; alleen de lerares is daar, geen andere leerlingen.

Op de een of andere manier denk ik steeds dat ik alleen terug naar mijn stad zal reizen, alsof Marjolein iets anders te doen zal hebben in Amsterdam. Groot is mijn geluk als ze gewoon mee blijkt te willen en als we samen per trein terug gaan. In de trein praten we heel ontspannen, te veel om te onthouden. Ze vraagt of ik al weet wat ik wil gaan doen, na school. Ik vertel van mijn gedachten over Nederlands studeren, en ze kijkt me zo lief aan, met stralende ogen, helemaal vol aandacht en alsof ze het ergens in vindt passen.

We zitten tegenover elkaar in een leeg compartiment, aan het raam. Als ze met me praat, hoor ik het hoge, gesluierde timbre van haar stem. Haar woorden komen niet raffelig of verstoep, ze doet niet verlegen. Mijn woorden komen vanzelf. Alles klopt met elkaar, behalve de aankomst in ons eigen station, die een eind aan haar nabijheid

maakt. 'Ik zie je weer op school,' zeggen we en we gaan verschillende bussen in. We hebben elkaar niet aangeraakt, maar we waren dicht bij elkaar. Ik zou ook niet weten hoe je moet regelen dat je elkaar wél aanraakt. Het wonder van het achterop zitten doet zich geen tweede keer voor.

De schoolreis naar Frankrijk

'En wat je ook gaat zien,' zegt mijn vader, 'is het kasteel dat Frans I heeft laten bouwen voor de jacht. Weet je wie hij daar ontmoette ?' Het zegt me niets.

'Of de grote kathedraal van Chartres,' voegt hij toe, met ontzag in z'n stem. 'Jullie rijden eerst naar Chartres; dat is het eerste wat jullie zien.'

Hij kent verdomme nog beter het reisplan dan ik zelf.

'Je zult het Louvre zien, en de Notre Dame.'

Ik zal niet enthousiast gaan doen, want ik ben het niet.

Hij spreekt door, noemt allerlei plaatsen en mensen waar ik nog nooit van heb gehoord. Uit z'n boeken zal het komen. Hij is nooit verder in Frankrijk geweest dan een tripje over de noordgrens vanuit de Ardennen. Als mijn ouders naar het buitenland reisden, was het altijd de Duitse kant op, soms heel ver door, naar het Italiaanse deel van Zwitserland.

Het is alsof m'n vader me wil bekeren, alsof ik in zijn plaats naar Frankrijk moet en blij moet zijn in plaats van bang. Telkens begint hij weer dingen te noemen die ik helemaal niet wil zien. Waar zou ik eigenlijk zelf naartoe willen reizen ? Misschien wil ik wel helemaal niet reizen, en zeker niet met die rotschool.

'Maar je gaat dan linksom, en komt in Bourges. Dat is de zuidelijkste plek van de reis. Ik wou dat ik mee mocht !'

Kwaad worden zou misschien helpen. Het houdt kennelijk niet op als ik hier zo verkrampt zit, een beetje nurks grom en alles wat ik over die reis voel naar beneden duw omdat hij daar niets mee te maken heeft, en omdat het zo iets heel anders is dan cruditie, reislust en blijdschap: angst, ellende en verzet.

We zijn op een driehoekig pleintje met veel zon. Velen zitten op een terras, anderen wachten tot de groep weer doorgaat naar het zoveelste monument. Op een gegeven ogenblik zet men zich in kleine groepjes -de richting is bekend- in beweging. Ik loop alleen. Ineens holt iemand naar me toe. Het is Marjolein. Ze vraagt of ze naast me mag lopen. Ik voel in een flits iets van trots, geluk, wrevel en schaamte en zeg: 'Natuurlijk.'

We praten, gespannen, maar wel leuk. Het lijkt niet op de treinreis uit Amsterdam. Toen was ze er voor mij; of ik er ook voor haar was, vroeg ik me niet af. Nu denk ik, al pratend, steeds allerlei dingen door elkaar, die voorbij vliegen als papiersnippers met teksten die je in de gauwigheid niet helemaal kunt lezen:

- Nu ben ik niet meer alleen.

- Waarom doet ze dit ? Wat bedoelt ze ? Is ze verliefd op mij ?

- Vind ik haar leuk ?

- Wat moet ik nu doen ?

- Was ik maar ergens anders !

- Worden wij nu ook een stel ? Wil ik dat ?

- Zien de anderen ons ? Zouden ze om mij lachen ?

- Zou ik haar willen vasthouden ? Hoe moet je dat vragen ?

Ik denk niet: wat is ze moedig, ik zal haar zeggen hoe goed ik dit van haar vind; ik zal eindelijk eens bedenken wat ik voor haar voel, en dan zal ik haar dat zeggen. Dat is een voldragen gedachte uit de wereld van mensen die weten wat ze zijn en die zich op anderen kunnen richten. Ik moet het doen met de papiersnippers, op een reis die veel te moeilijk voor me is. Zo'n voldragen gedachte vorm ik niet, niet terwijl ik met Marjolein oloop, niet later op de dag, niet in de volgende dagen.

Ze komt nu steeds bij me, maar alleen op de informele momenten van de dag. Nooit tijdens een rondleiding, nooit tijdens een maaltijd. Zoek ik haar eigenlijk zelf wel eens op ? We praten, geloof ik, wel veel. Het is prettig, maar er is ook een soort beklemming, en ik vind soms de dingen die ze zegt wat zeurderig.

Alsof ze dat aanvoelt, vraagt ze heel vaak:

'Vind je mij niet vervelend ?'

'Vind je het niet vervelend dat ik met je meeloop ?'

Ik ontken het steeds, en ik wil ook niet dat ze niet meer komt. Ik ben veel te trots als we samen zijn. Wél dwarrelen er nog steeds veel papiersnippers voorbij.

Het wordt iets vast, want de groep is nu alweer een paar dagen in Parijs, en het is nog steeds hetzelfde, maar wat is het eigenlijk ? Zijn we nu ook een stel, zoals zich bij deze schoolreis zo veel stellen laten zien ? Als niemand er ooit iets over zegt, zijn we geen echt stel, vind ik, en er hoort toch ook bij dat je hand in hand loopt, of met de armen om elkaars schouders (om over kussen nog maar niet te denken). Verwacht ze van mij dat ik daarvoor het initiatief neem ? Durf ik dat niet ? Of wil ik dat niet ?

Dan komt de dag dat we samen oplopen en dat ze zegt:

'Wil je me een arm geven ?'

Dit is dan het moment. Ik mag geen fouten maken en weeg de woorden zorgvuldig. Ze zegt niet: 'Doe je arm eens om me heen !' Ze zegt: 'Wil je me een arm geven ?' Een arm geven is wat mijn vader soms aan mijn moeder doet. Toen ik klein was, hebben ze het wel eens voorgedaan. Ik weet niet helemaal zeker of ze dat bedoelt, maar het is in ieder geval veiliger dan al het andere.

Zo is het dus dat ik een driehoek van mijn arm maak en dat Marjolein haar angstige vochtige arm inhaakt en dat we zo voortlopen. Het voelt niet fijn. Het is strak en koel, niet veilig en warm. Mijn elleboog raakt, werktuigelijk, contactloos, soms haar ribben en ook iets anders waaraan ik niet durf te denken. Ik weet ook wel dat dit eigenlijk niet is wat ik wil, maar er komt de hele reis geen verandering meer in. Ze vraagt nog een paar keer, een beetje bang -vroeger durfde ze toch meer ?-: 'Wil je me een arm geven ?'

En ik voer het ritueel uit. Verdere aanrakingen zijn er niet.

De Sacré Coeur moet je bij donker zien, zegt de tekenleraar. Een wilde reis dus met de vuile, hete metro. We breken uit de grond en lopen door steile donkere straten naar boven, waar heel hoog iets groots en wits staat, met koepels, verlicht. We gaan naar

binnen. Marjolein is bij me. Er speelt een gigantisch orgel, met volle registers, muziek die de ziel zuivert. Het is er heel plechtig en heel vol. We lopen naar voren naar het altaar, niemand zegt iets, de muziek is genoeg. Dan gaan we weer terug, stil en waardig. Op het voorplein wordt gezegd dat een meisje uit onze groep is flauwgevallen. Wat zou ik moeten doen als Marjolein zou flauwvallen ?

Van de kerk naar beneden loopt een lang, verlicht plantsoen, met een pad met treden. Onze groep loopt het pad af in de warme avond. Eén van onze begeleiders, aangeschoten, staat aan de zijkant en telt de paren.

'Allemaal bruidsparen !' roept hij. 'Nog een bruidspaar, nog een bruidspaar.'

'Nog een bruidspaar !' zegt hij, misschien wat zachter, als Marjolein en ik, gearmd, langskomen. Ik voel me bang en gelukkig, maar weet niet goed wat ik moet zeggen. Er is iets half gelegitimeerd waarvan ik niet weet wat het is. Ik vraag ook niet aan Marjolein of zij het weet. En zij, die eerder zo moedig is geweest, vraagt het niet aan mij. Het dringt ook niet tot me door dat Marjolein al zo veel heeft gedaan waaruit belangstelling blijkt. Dat zou iets kunnen zijn waar je blij mee bent. Of durf ik het niet te geloven ? Vaag denk ik ook zoiets als:

'Aangeschoten man, hoe kun je twee bange kinderen een bruidspaar noemen ?'

Ons samenzijn blijft ongedefinieerd.

Er is méér legitimatie in aantocht. We zullen een voorstelling in de Opéra bezoeken. Het Russische staatsballet met het Zwannenmeer. Een meisje zit op de binnenplaats van de jeugdherberg aan een tafeltje en deelt de kaartjes uit. Het zijn besproken plaatsen. Twee kaartjes voor Henco en Jeanine geeft ze aan Henco, twee kaartjes voor John en Ineke aan John. Veel mensen krijgen een kaartje alleen.

'Alfred !' zegt ze en zoekt mij in de kluiten mensen. 'Voor Marjolein en jou.' En ik krijg twee kaartjes. Dit had ik nooit verwacht. Ik ben gelukkig, en ik vertel met trots aan Marjolein dat ik twee kaartjes voor ons heb gekregen.

Maar hoeveel legitimatie heb ik nodig om aan definiëren, of aan daden toe te komen ?

Als het geluk om het Opéra-bezoek voorbij is, komt het gevoel van niet te weten hoe het verder moet terug. Het tekort schieten, de angst, de onbegrijpelijke weerstand door de verliefdheid heen. En het nachtelijke eenzame genot, dat zo vreemd op zichzelf staat, en toch iedere keer weer wordt geconsumeerd. Het beeld van Marjolein betrek ik daar niet bij; het hoort er ook niet bij. Het lichamelijke staat kilometers ver af van de ontmoeting door Marjolein, en ik kan ze geen meter dichterbij elkaar krijgen. En is het de ontmoeting van het achterop hebben, in de herfst, de ontmoeting van het gesprek in de trein uit Amsterdam, in het vroege voorjaar, of is het ontmoeting van nu ? Ik weet het niet.

De groep wordt onthouden voor het gebouw van de school. Ik zou toch eigenlijk afscheid moeten nemen. De bus die naar mijn huis gaat, komt eraan. Ik stap erin met mijn zware tas. Thuis vertel ik niet zo veel over de reis.

Er is iets belangrijks gebeurd in mijn leven, maar ik weet niet zo goed wát, en nu lijkt mij iets ontglipt te zijn; misschien heb ik het zelf laten wegglijpen, door het zacht-

jes en beleefd weg te duwen. Daar praat ik niet over. Je zou er om moeten huilen, maar dat kan ik niet. Ik heb gefaald en zit nu helemaal vast. Kome wat komt, ik heb er geen greep op en stel mezelf zo min mogelijk vragen.

Erna (maar wáárna eigenlijk ?)

In de weken van de zomervakantie denk ik er soms over na of het niet goed zou zijn contact met Marjolein te zoeken. Ik zou haar toch kunnen opbellen, haar een brief kunnen schrijven. Maar wat zou er in die brief moeten staan, en zal het opbellen niet stuiten op een muur van vaders, moeders en zusjes ? Geef ik om haar ? Ik zou het antwoord niet precies kunnen geven; wel voel ik heel ver weg, maar groot, de spijt en het verdriet om wat niet is gekomen. Misschien kan dat alsnog komen, maar dan moet ik wel iets doen.

Tijdens de gezinsvakantie vormt zich een gedachte bij mij. Ik zal Marjolein een kaart sturen van deze vakantie. Dat zal een juiste mengeling van lichte-vorm-van-brief en lichte-vorm-van-cadeau zijn. De tekst van de kaart is een proeve van de ironisch-sympathieke stijl van mijn familiebriefjes; veel persoonlijk staat er niet in. Toch voel ik mij opgewonden en trots als de kaart op de post gaat. Het is ook het eerste initiatief dat ik neem, na de fiets bij het station...

De school is weer begonnen. Klopt het dat Marjolein er een beetje geknakt uitziet, of projecteer ik mijn eigen geknakte uitziendheid op haar ? Ze bedankt voor de kaart, maar neemt, vind ik, ook afstand. Aan de excursies van de oudere lerares doet ze niet meer mee; te veel schoolwerk. Ik voel mijn keel een beetje dicht knijpen. We zouden toch een tweede kans kunnen krijgen ! Ik weet nog niet dat het leven niet altijd tweede kansen biedt.

Er zal een voorstelling van 'De kikkers' van Aristophanes zijn voor scholieren. Schmidt, de leraar Latijn, vraagt wie er kaartjes wil kopen. Alleen Marjolein en ik steken onze vinger op.

'Mijnheer Schmidt als huwelijksbureau !' proest een meisje uit de klas. Ik heb geen verweer. Ook deze wond blijft onverzorgd.

Ik wissel geen woord meer met Marjolein. Het doet wel pijn haar iedere dag, contactloos, te zien, maar ik heb ervaring in contactloosheid.

Na de zomer ga ik Nederlands studeren. Marjolein ook, in dezelfde stad. Het contactloze zien gaat met ons mee, maar ik weet niet wat het voor haar betekent. Ik zie haar ook nog eens op een feest, omstrengeld door een botte huisgenoot van mij. Dat kan ze nu dus, denk ik, met een gekoesterd krom eynisme.

Zo dooft er iets uit, waarvan de rauwe resten door een vreemde zelfkoestering blijven schrijven, diep van binnen, op een slecht gekozen plaats: vlak naast het bestuurscentrum of daaromtrent.

Alfred Teeuwen

Zoekplaatje

Het zoekplaatje uit Socialiter nr. 11 was blijkbaar te oud. Het heeft slechts één reactie opgeleverd: Sander de Groot (e.e. 1961) meent in de leerlinge op de voorste rij, tweede van rechts, zijn moeder, Joanna Brantjes, te herkennen.

Het nieuwe zoekplaatje is hieronder afgedrukt.

Wie weet wie hier theedrinken met rector Van IJzeren en waarom ?

Reacties van lezers op Socialiter nr. 11

De vorige uitgave van Socialiter leverde weer een heleboel correspondentie op. Hier een korte bloemlezing uit de reacties:

"Op blz. 3, tweede kolom, wordt gewag gemaakt van iemand die meer discussie over gymnasium onder-

wijs, studiehuis etc., in deze tijd wil zien. Toegezegd is, dat daarmee in het komende herfstnummer een begin wordt gemaakt. Dit lijkt me een verkeerde weg ! Socialiter is een vereniging van OUD-LEERLINGEN die graag over de verleden tijd op school willen horen, en lezers zijn tevens geïnteresseerd in wel

en wee van personen, denk ik, ook na hun gymnasiumtijd. Maar huidige onderwijskundige zaken horen mijns inziens niet in Socialiter thuis. Er zijn vele bronnen/tijdschriften die zich daarmee bezig houden, zoals b.v. het orgaan AMPHORA van de Vrienden van het Gymnasium, en zeker ook alle discussies in dagbladen, de televisie en de radio. Dus, informatie is er te over. Kortom, ik ben er sterk tegen dit te doen, daar ik vrees voor zogeheten al dan niet zogenaamd vernieuwend onderwijskundig geleuter, hetwelk niet thuis hoort in een blad als Socialiter." (Rob van der Waall)

"Allereerst wilde ik even mijn dank uitspreken voor het werk van de redactie van Socialiter. Al een aantal jaar kijk ik met afgunst naar de Amerikaanse universiteiten waar veel oud-leerlingen zeer betrokken blijven bij hun universiteit en trots zijn op hun verblijf daar. Ik vind het jammer dat dit niet het geval is bij mijn universiteit, de Universiteit van Amsterdam, terwijl een dergelijk gevoel ook bij andere universiteiten in Nederland volgens mij nauwelijks aanwezig is. Tijdens het lezen van de nieuwste Socialiter bedacht ik me opeens dat

het Haganum wel zo'n gevoel oproept bij veel mensen. Zelf kijk ik ook nog altijd met veel plezier terug op de tijd die ik daar doorbracht en ik betrap me er vaak op dat ik trots verkondig hoe bijzonder mijn school wel was." (Onno Sinke)

Verder heel veel reacties op mijn oproep voor namen van oud-bondsbestuursleden. Ik heb hun namen doorgegeven aan het huidige bondsbestuur, vanwege hun plannen om een nieuwe "Annales" te maken.

Ook bleek er uiteindelijk nog een behoorlijk aantal vrouwelijke praesides geweest te zijn.

Een voorlopige lijst hiervan:

1924 - 25	Mej. Hans Blomberg
1926 - 27	Mej. A. de Jong
1927 - 28	Mej. B. v. Meer
1947 - 48	Mej. A.F.W. (Freddie) Kamerman
1949 - 50	Mej. M. (Marieke) Sinemus
1953 - 54	Mej. M. (Marleen) Koster
1985 - 86	Belinda Dolman
1995 - 96	Eva Frech
1996 - 97	Annelot Dekkers

Verantwoording van tijdens de lustrumviering gemaakte foto's:
Blz. 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12 en 13: Marc Dubois
Blz. 9 en 14: Ernst Sittig

Op respectievelijk 28 en 31 oktober j.l. is het wereldlijk en kerkelijk huwelijk gesloten tussen onze oud-praeses en correspondent Ernst Sittig en Sylvia Stawski.

Onderstaande afbeelding van de oude joodse wijk van Trëbíc (Tsjechië) sierde hun trouwkaart.

Ernst en Sylvia, veel geluk samen!

Bestuur/redactie Socialiter.